

IMPLICITNÉ JAZYKOVÉ ZNALOSTI DIEŤAŤA

**Martin Klimovič
Marta Kopčíková
Ľudmila Liptáková
Katarína Vužňáková**

Prešov 2020

Názov: Implicitné jazykové znalosti dieťaťa

Autori: doc. PaedDr. Martin Klimovič, PhD.

Mgr. Marta Kopčíková, PhD.

prof. PaedDr. Ľudmila Liptáková, CSc.

doc. Mgr. Katarína Vužňáková, PhD.

Vedecká monografia je výstupom riešenia grantového projektu VEGA 1/0353/18 Implicitné jazykové znalosti dieťaťa mladšieho školského veku. Vydanie publikácie finančne podporila Vedecká grantová agentúra MŠVVaŠ SR a Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove.

Recenzentky: prof. PaedDr. Zuzana Kováčová, PhD.

prof. PhDr. Iveta Kovalčíková, PhD.

prof. PhDr. Daniela Slančová, CSc.

© autori, 2020

© Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove, 2020

Všetky práva vyhradené. Toto dielo ani žiadna jeho časť sa nesmie reprodukovat', ukladať do informačných systémov ani inak rozširovať bez predchádzajúceho súhlasu majiteľov autorských práv.

ISBN 978-80-555-2639-3

OBSAH

ÚVOD.....	7
I NARATÍVNE ZNALOSTI.....	15
Martin Klimovič	
1 VÝCHODISKÁ VÝSKUMU.....	16
1.1 Teoretické východiská.....	16
1.1.1 Naratívne znalosti a naratívna produkcia.....	16
1.1.2 Vybrané zistenia z výskumu detských naratív slovensky a česky hovoriacich detí.....	21
1.1.3 Produkcia písaného textu.....	26
1.1.4 Vybrané zistenia z výskumu prekonceptov o písaní.....	30
1.2 Metodológia empirického výskumu.....	31
1.2.1 Výskumný súbor.....	32
1.2.2 Výskumné metódy a nástroje.....	33
2 VÝSLEDKY VÝSKUMU.....	39
2.1 Implicitné konceptuálne naratívne znalosti (prekoncept, funkcia, štruktúra, vlastnosti).....	39
2.1.1 „Už si niekedy počul/a slovo príbeh?“.....	40
2.1.2 „Načo sú nám príbehy?“.....	44
2.1.3 „Čo je to príbeh?“.....	49
2.1.4 „Je to príbeh, alebo nie?“ (Výsledky testu rozpoznávania naratívneho textu).....	53
2.2 Implicitné procedurálne znalosti tvorby textu/narátiva.....	68
2.2.1 „Ako vzniká príbeh? Ako príbeh tvoríš ty?“.....	68
2.2.2 Predstavy detí o etape pred písaním.....	72
2.2.3 Predstavy detí o etape zapisovania.....	75
2.2.4 Predstavy detí o posudzovaní textu.....	76
2.2.5 Predstavy detí o etape po napísaní textu.....	79
2.3 Obsahová analýza detských naratív.....	81
2.3.1 Základné výsledky obsahovej analýzy detských textov.....	82
2.3.2 Krajné póly kvality naratívnej produkcie v komparácii.....	85
2.4 Vybrané zistenia z fenomenografických interview.....	87
3 ZÁVERY A DISKUSIA.....	93
Zoznam bibliografických odkazov.....	97
Príloha.....	103

II ZNALOSTI LEXIKÁLNEJ KATEGORIZÁCIE	109
Katarína Vužňáková	
1 VÝCHODISKÁ VÝSKUMU	109
1.1 Teoretické východiská	109
1.1.1 Filozofický, lingvistický a kultúrny koncept vzťahu medzi významom a kategorizáciou.....	111
1.1.2 Interakčno-integračná teória osvojovania si významov slov.....	114
1.1.3 Rodovo-druhovú vzťahy a lexikálny význam vo vyučovaní	116
1.2 Doterajšie poznatky o lexikálnej sémantike v slovnej zásobe po slovensky hovoriaceho dieťaťa	119
2 METODOLÓGIA EMPIRICKÉHO VÝSKUMU	121
2.1 Príprava na skúmanie implicitných znalostí o lexikálnej kategorizácii v mladšom školskom veku	121
2.1.1 Metódy pozorovania	121
2.1.2 Výsledky pozorovania.....	126
2.1.3 Zhrnutie (Vývinové tendencie pri vytváraní prekonceptov pre rodové a druhoú pojmy v predškolskom veku).....	139
2.2 Metodológia výskumu implicitných znalostí o lexikálnej kategorizácii v mladšom školskom veku	141
3 VÝSLEDKY VÝSKUMU	145
3.1 Pomenovania rodových a druhoú pojmov v organizácii mentálneho slovníka dieťaťa	145
3.1.1 Opis položky výskumného nástroja	145
3.1.2 Výskumné zistenia.....	149
3.1.3 Zhrnutie	154
3.2 Vzťah konvenčných a nekonvenčných rozlišovacích kritérií	155
3.2.1 Opis položiek výskumných nástrojov	155
3.2.2 Výskumné zistenia.....	158
3.2.3 Zhrnutie	165
3.3 Lexikálne asociovanie a behaviorálne významy lexikálnych jednotiek.....	166
3.3.1 Opis položky výskumného nástroja	166
3.3.2 Výskumné zistenia.....	167
3.3.3 Zhrnutie	179
3.4 Implicitné znalosti o taxonomických a taxonymických vzťahoch	180
3.4.1 Opis položky výskumného nástroja	180

3.4.2 Výskumné zistenia.....	182
3.4.3 Zhrnutie	186
4 ZÁVERY A DISKUSIA (Lexikálna kategorizácia v jazykovom obraze sveta dieťaťa)	188
Zoznam bibliografických odkazov	192
III SLOVOTVORNÉ ZNALOSTI.....	197
Ľudmila Liptáková	
1 VÝCHODISKÁ VÝSKUMU	197
1.1 Teoretické východiská	197
1.1.1 Východiská z hľadiska teoretickej derivatológie.....	198
1.1.2 Východiská z hľadiska aplikovanej derivatológie	202
1.2 Metodológia empirického výskumu.....	207
2 VÝSLEDKY VÝSKUMU.....	211
2.1 Implicitné znalosti sufixálnej derivácie.....	211
2.1.1 Opis položky výskumného nástroja	211
2.1.2 Výskumné zistenia.....	213
2.1.3 Zhrnutie	240
2.2 Implicitné znalosti prefixálnej derivácie.....	244
2.2.1 Opis položky výskumného nástroja	244
2.2.2 Výskumné zistenia.....	245
2.2.3 Zhrnutie	258
2.3 Implicitné znalosti pozície slovotvorných formantov	261
2.3.1 Opis položky výskumného nástroja	261
2.3.2 Výskumné zistenia.....	262
2.3.3 Zhrnutie	273
3 ZÁVERY A DISKUSIA.....	276
Zoznam bibliografických odkazov	280
Prílohy	284
IV JAZYKOVÉ ZNALOSTI DIEŤAŤA A OSVOJOVANIE SI CUDZIEHO JAZYKA	289
Marta Kopčíková	
1 FILOZOFICKÉ VÝCHODISKÁ	290
2 VYMEDZENIE JAZYKOVÝCH ZNALOSTÍ DIEŤAŤA V CUDZOJAZYČNOM KONTEXTE.....	291

3 ROZHRANIE IMPLICITNÝCH A EXPLICITNÝCH ZNALOSTÍ.....	297
3.1 Edukačné implikácie pre osvojovanie si cudzieho jazyka	299
4 VÝSKUM A MERANIE JAZYKOVÝCH ZNALOSTÍ V CUDZOM JAZYKU	300
4.1 Výskumné zistenia	300
4.2 Problematika merania jazykových znalostí v cudzom jazyku ..	301
5 ZÁVERY A DISKUSIA.....	305
Zoznam bibliografických odkazov	307
ZÁVER	311
SUMMARY	315
VECNÝ A MENNÝ REGISTER	318
Z POSUDKOV RECENZENTIEK.....	326

ÚVOD

Čo je to ľad? *Že napríklad, keď ma dakto veľmi horúcu kávu, veľmi, že si popálil jazyk, tak si dá na jazyk ľad, alebo keď ho veľmi bolí zub, že sa mu kyve, že si dá na zub ľad.*

Čo znamená loviť? *To znamená, keď máš hlad a sa nudíš, že bývaš sám a nemáš doma ryby, tak zoberieš udicu a budeš loviť ryby.*

Čo je podľa teba nezmysel? *Napríklad je človek, ktorý povie, že sa dá urobiť mlynské kolo vo vzduchu a nedá sa.*

Čo znamená nútiť? *Nútiť je, že nemôžeme kamoša, keď sa mu to nechce robiť, že nás nechce do toho povzbudzovať, lebo to nechceme, že napríklad on mi hovorí, že pod hrať futbal a mne sa nechce a poviem, že nenúť ma.*

Čo je to návrh? *To je, že o niečom rozmýšľame, ako by sme sa mohli hrať, a jeden kamoš navrhne na kuchára, a to je ten návrh.*

Tieto autentické príklady ilustrujú spontánne lexikálne asociovanie žiaka 1. ročníka základnej školy. Odrážajú nielen porozumenie denotačnému významu podnetových slov, ale predovšetkým subjektívne konotácie ako súčasť prirodzenej jazykovej interpretácie sveta dieťaťom. Zaujímajú nás v realite školského jazykového vzdelávania subjektívne jazykové interpretácie dieťaťa? Čo vieme o implicitných jazykových znalostiach žiaka na začiatku školskej dochádzky? Zohľadňuje sa spontánne jazykové vedomie pri formovaní poučeného jazykového vedomia? Vieme, čo sa vlastne žiak potrebuje učiť o svojom materinskom jazyku? Zamýšľame sa nad tým, aký by mal byť vzťah vyučovania materinského a cudzieho jazyka?

Tieto otázky sme si kládli na začiatku riešenia výskumného projektu VEGA 1/0353/18 *Implicitné jazykové znalosti dieťaťa mladšieho školského veku* (obdobie riešenia 2018 – 2020), ktorého výsledky prináša predkladaná vedecká monografia. Riešiteľským pracoviskom projektu je Katedra komunikačnej a literárnej výchovy Pedagogickej fakulty Prešovskej univerzity (vedúca projektu Ľ. Liptáková). Hlavným cieľom projektu bol empirický výskum vytypovaných oblastí implicitných jazykových znalostí dieťaťa hovoriaceho po slovensky, ktoré začína školskú dochádzku, a teda aj inštitucionálnu jazykovú edukáciu. Z dôvodu časových a kapacitných limitov riešenia projektu nebolo možné preskúmať jazykové znalosti detí komplexne. V súlade s expertízou riešiteľov projektu a autorov tejto monografie sme sa zamerali na tri obsahové oblasti jazykových znalostí dieťaťa v materinskom jazyku, a to na (1) znalosti o vlastnostiach naratívneho textu a o procese jeho tvorby, (2) znalosti lexikálnej kategorizácie a (3) slovotvorné znalosti.

Empirickému výskumu predchádzala teoretická analýza implicitných a explicitných jazykových znalostí (tejto téme sme sa venovali už skôr; Liptáková, 2013, 2016). Implicitné jazykové znalosti sa vymedzujú ako vnú-

torné, neuvedomované znalosti spracované implicitným pamäťovým systémom jedinca (Ellis, 2008). Koncept implicitných jazykových znalostí nadväzuje na Chomského teóriu tzv. tacitných znalostí (*intrinsic tacit knowledge*, Chomsky, 1965), resp. na vymedzenie jazykovej kompetencie ako znalosti jazyka, ktorá má vnútorný, neuvedomovaný charakter. Implicitné znalosti sú späté s implicitným učením sa, osvojovaním si jazyka. Odlišujú sa tak od explicitných jazykových znalostí ako vonkajších, uvedomovaných znalostí, ktoré sú spracované explicitným pamäťovým systémom a sú výsledkom zámerného učenia sa jazyka (Ellis, 2008). Teoretické rozlišovanie implicitných a explicitných jazykových znalostí sa rozvíja relatívne nezávisle v aplikovanej lingvistiky, v psychológii a v kognitívnej neurovede (Ellis, 2008). V rámci aplikovanej lingvistiky sa vzťah implicitných a explicitných jazykových znalostí skúma najmä z pozície osvojovania si cudzieho/druhého jazyka (ibid.). Preto sme využili expertízu členky riešiteľského tímu, ktorá sa venuje didaktike anglického jazyka, a v monografii ponúkame analýzu vzťahu implicitných a explicitných jazykových znalostí z hľadiska osvojovania si cudzieho jazyka.

Potreba riešiť výskumný problém implicitných jazykových znalostí vyplynula aj z nedostatku vedeckých informácií o tom, s akými jazykovými znalosťami prichádza dieťa do školy a ako by na tieto znalosti malo nadväzovať explicitné učenie sa jazyka. Vo výskume jazykového vývinu dieťaťa sa rozlišujú dva základné prístupy (Hoff, 2001): a) longitudinálne zisťovanie spontánneho priebehu jazykového vývinu a jeho objasňovanie (developmental approach); b) zisťovanie a objasňovanie toho, ako si dieťa osvojuje (učí sa) jazyk dospelých (learnability approach). Prirodzený priebeh jazykovej ontogenézy u dieťaťa mladšieho školského veku je v slovenskej lingvistiky preskúmaný vo viacerých oblastiach, a to v oblasti morfológického vývinu (Kesselová, 2003), typológii detského dialógu (Kesselová, 2001), okazionalnej slovtvorby detí (Liptáková, 2000; Liptáková & Vužňáková, 2009), naratívneho vývinu (Harčaríková & Klimovič, 2011) či v oblasti znalostí detí o komunikačných registroch príznačných pre roly dospelých (Zajacová, 2012). Na vytvorenie obrazu o jazyku dieťaťa mladšieho školského veku, teda dieťaťa vo veku 6 – 10 rokov, je dôležité sledovať trajektóriu jazykového vývinu v predchádzajúcich štádiách raného a predškolského veku. O týchto vývinových obdobiach máme k dispozícii zásadné zistenia, ku ktorým v systematickom a komplexnom výskume s použitím longitudinálnej metodológie dospelý výskumný tím pod vedením D. Slančovej (2008, 2018).

V našom výskume sme primárne nesledovali spontánny priebeh jazykového vývinu, ale zamerali sme sa skôr na zisťovanie „jazykovej učiteľnosti dieťaťa“ (learnability approach). V procese jednorazovej administrácie sme elicitovali takmer spontánnu jazykovú produkciu dieťaťa s cieľom zistiť, akými znalosťami svojho materinského jazyka disponuje pred začiatkom explicitného učenia sa jazyka. Výskumy uplatňujúce podobný metodolo-

gický prístup sú v slovenskom kontexte zriedkavejšie (napr. Klimovič, 2016; Liptáková, 2010). V jazykovo blízkom českom prostredí realizoval podnetný výskum prekonceptov jazykových a metajazykových javov výskumný tím pod vedením E. Hájkovej (2014).

Problematika jazykového vývinu dieťaťa má multidisciplinárny charakter (Hoff, 2001), a preto by mal každý pokus o výskum v tejto oblasti reflektovať prieniky kooperujúcich vedných disciplín. Skúmanie implicitných jazykových znalostí dieťaťa preto staviame na vedeckom poznaní tak teoretickej ako aplikovanej lingvistiky, ako aj na poznaní edukačných vied. V rámci teoretickej lingvistiky vychádzame najmä z vedeckého poznania tých lingvistických disciplín, ktoré skúmajú oblasti nášho záujmu, a to zo štylistiky, lexikológie a derivatológie, pričom uplatňujeme tri základné metodologické paradigmy (systémovo-štruktúrnú, komunikačno-pragmatickú a kognitivistickú). Aplikovaná lingvistika je sama osebe interdisciplinárna veda, ktorá sa zaoberá jazykovými problémami s cieľom pomôcť nájsť praktické riešenia týchto problémov (Šebesta, 2016). V rámci aplikovanej lingvistiky sa opierame o vedecké poznanie vývinovej psycholingvistiky (Průcha, 2011) a edukačnej lingvistiky (Hult, 2008). Z vývinovej psycholingvistiky staviame na teóriách jazykového vývinu a na domácich a zahraničných empirických výskumoch. Edukačná lingvistika ako transdisciplína, ktorá rieši výskumné problémy vyplývajúce zo vzťahu jazyka a edukácie (Hult, 2008), nám poskytuje, okrem iného, informácie o vzťahu implicitných a explicitných jazykových znalostí (porov. zoznam bibliografických odkazov v 4. kapitole). V oblasti edukačných vied sa opierame najmä o psychodidaktické práce skúmajúce detské prekoncepty a o publikácie akcentujúce kognitívne aspekty edukácie (napr. Anderson & Krathwohl, 2001 atď.).

Cieľom empirického výskumu implicitných jazykových znalostí dieťaťa, ktorého výsledky predkladáme v troch kapitolách tejto monografie, bolo získať empirické dáta a analyzovať ich tak z lingvistického ako z vývinového hľadiska. Vo výskume uplatňujeme kvalitatívnu metodologickú preferenciu. Ontologicko-epistemologickými východiskami sú konštrukcionizmus, t. j. chápanie skúmanej reality ako nami konštruovanej entity, a fenomenológia, t. j. porozumenie mysleniu a správaniu človeka (Gavora, 2007). Nepracujeme teda s vopred pripravenou teóriou, aj keď, samozrejme, vychádzame z teoretického rámca vymedzeného v teoretických východiskách jednotlivých kapitol. V empirickom výskume postupujeme induktívnym spôsobom, pričom pátrame po pravidelnostiach a vzťahoch, na základe čoho sa usilujeme formulovať závery. Využívame viaceré metódy zberu údajov (elicitačné techniky, pološtruktúrované interview, jazykové úlohy verbálno-vizuálneho alebo verbálno-manipulačného charakteru, testy schopností atď.) a získané dáta vyhodnocujeme metódou kvalitatívnej obsahovej analýzy. Výskumný postup a dizajn výskumných nástrojov detailne opisujeme pri jednotlivých

obsahových oblastiach skúmaných jazykových znalostí (naratívne, lexikálne, slovotvorné znalosti).

Pri plánovaní výskumného postupu sme sa opierali aj o výsledky analýzy vzťahu implicitných a explicitných jazykových znalostí, napr. o zistenie, že za vhodný prostriedok na zisťovanie implicitných znalostí sa považujú úlohy na spontánnu jazykovú produkciu (Ellis, 2002). Zároveň sme však počítali s prechodným charakterom oboch typov znalostí, a teda s možnosťou, že pri elicitovaní spontánnej produkcie sa môžu manifestovať aj explicitné znalosti jazyka (viac v 4. kapitole). Z tohto dôvodu rozlišovanie implicitných a explicitných jazykových znalostí pre potreby nášho empirického výskumu operacionalizujeme na základe toho, či bol daný jazykový jav predmetom explicitnej jazykovej edukácie (potom by dieťa malo disponovať jeho explicitnou znalosťou) alebo doteraz nebol predmetom jazykovej edukácie (teda dieťa má o danom jave len implicitnú znalosť).

Výskumný súbor tvorili zámerne a zároveň dostupne vybratí účastníci – žiaci 1. a 2. ročníka základnej školy s informovaným súhlasom rodičov. Išlo o žiakov štyroch mestských škôl v Prešove. Celkovo sme mali k dispozícii 95 žiakov, pričom rozsah výskumného súboru pri jednotlivých výskumných nástrojoch a ich položkách bol ovplyvnený jednak efektom saturácie empirických dát, ale aj dostupnosťou účastníkov. Zber dát sa realizoval v období marec – október 2019 (pri skúmaní naratívnych znalostí ešte pokračoval do februára 2020). Výskum sme realizovali v popoludňajších hodinách v školskom klube detí. Keďže sme sa usilovali o zistenie autentických a spontánnych jazykových reakcií dieťaťa, administrácia prebiehala individuálne vždy s jedným účastníkom v osobitnej miestnosti. Na administrácii sa zúčastňovali väčšinou dvaja výskumníci s cieľom vzájomnej kontroly postupu pri administrácii a s cieľom zachytiť čo najviac detailov v jazykových reakciách detí. Na administrácii okrem hlavných riešiteľov (M. Klimovič, Ľ. Liptáková, K. Vužňáková) spolupracovali doktorandi katedry, členovia projektového tímu (I. Čuchtová, K. Drozdová, D. Dziak, T. Hrušovská). Uvedení doktorandi spolu s diplomantmi katedry participovali aj na zhotovovaní transkriptov výskumných interview a na príprave výskumného materiálu.

Vedecká monografia *Implicitné jazykové znalosti dieťaťa* pozostáva zo štyroch kapitol, ktoré spracúvajú štyri hlavné obsahové oblasti výskumu. Prvé tri kapitoly sú empirického charakteru a prezentujú výskumné zistenia o implicitných znalostiach materinského jazyka, konkrétne v oblasti naratívnych, lexikálnych a slovotvorných znalostí. Štvrtá kapitola obsahuje teoretickú analýzu vzťahu implicitných a explicitných jazykových znalostí pri osvojovaní si cudzieho (anglického) jazyka. Spojením empirických zistení o implicitných znalostiach materinského jazyka a výsledkov teoretickej analýzy vzťahu implicitných a explicitných jazykových znalostí pri osvojovaní si cudzieho jazyka sa snažíme o vytvorenie teoretického podložia pre ďalšie

uvažovanie o interakcii implicitných a explicitných jazykových znalostí tak vo vyučovaní materinského ako cudzieho jazyka, ako aj pre perspektívne empirické bádania v daných oblastiach.

V prvej kapitole venovanej výskumu implicitných naratívnych znalostí detí mladšieho školského veku (autor M. Klimovič) predstavujeme výsledky empirickej sondy do predstáv detí o pojme, funkcii, štruktúre a vlastnostiach naratívneho textu, predstáv detí o procese jeho tvorby, ako aj o schopnosti týchto detí tvoriť písaný naratívny text ešte pred formálnym vzdelávaním v oblasti narácie v škole. Naratívne znalosti chápeme ako predpoklad naratívnej produkcie dieťaťa, v ktorej sa odráža jeho aktuálny kognitívny, sociálny, emocionálny i jazykový vývin. Kombináciou viacerých výskumných metód a nástrojov v skúmanom súbore (interview, testy schopností, obsahová analýza detských naratív) sa pokúšame poukázať na postupné kryštalizovanie naratívnej kompetencie dieťaťa ako súčasť jeho komunikačnej kompetencie.

Druhá kapitola (autorka K. Vužňáková) sleduje implicitné znalosti o lexikálnej kategorizácii na začiatku mladšieho školského veku a nadväzuje na predchádzajúci autorkin výskum v predškolskom veku. Teoreticky sa tu opierame o kognitívne prístupy k jazyku. Tie odkrývajú ľudské videnie sveta odrážajúce sa v jazyku, ktoré pomáha porozumieť komunikátom a podnecuje poznávať svet i za hranicami osobnej skúsenosti, čo vedie k „zdieľaniu rôznych svetov“ (Pacovská, 2017). V prepojenosti jazyka a kognície sa odborníkmi za kľúčový jav považuje osvojovanie si významu lexikálnych jednotiek. Na základe toho je naším cieľom skúmanie implicitných znalostí o sémantike pomenovaní. Ide o široký a interdisciplinárny problém, preto daný jav sledujeme šiestimi výskumnými nástrojmi, ktoré sú zamerané na hyperonymicko-hyponymické vzťahy v organizácii mentálneho slovníka, vzťah jazykových a mimojazykových kategórií i spôsoby explikácie významu vybraných lexikálnych jednotiek.

Tretia kapitola (autorka Ľ. Liptáková) predstavuje výsledky výskumu implicitných slovotvorných znalostí dieťaťa. Na základe centrálného postavenia slovotvornej motivácie v systéme lexikálnej motivácie slovenčiny (Furdík, 2008) sa domnievame, že slovotvorné znalosti sú dôležitou súčasťou organizácie mentálneho slovníka dieťaťa hovoriaceho po slovensky. Poznanie implicitných slovotvorných znalostí preto môže poskytnúť informácie nielen o osvojení prvkov slovotvorného systému, ale aj o slovotvornom obraze sveta dieťaťa a o jeho predpokladoch na explicitné rozvíjanie slovotvornej kompetencie. S týmto zámerom sme dizajnovali výskumný nástroj a v jeho troch predstavených položkách sa zameriavame na implicitné znalosti sémantiky a formy motivačného vzťahu pri desubstantívnej sufixálnej derivácii, deverbatívnej intraverbálnej prefixácii, ako aj na znalosti pozície slovotvorných formantov.

Štvrtá kapitola (autorka M. Kopčíková) prináša teoretickú analýzu problematiky jazykových znalostí dieťaťa a osvojovania si cudzieho jazyka. Cieľom tejto kapitoly je priblížiť vybrané filozofické východiská týkajúce sa implicitných a explicitných znalostí v cudzom jazyku. Pomocou metódy komparácie a deskripcie objasňujeme kritériá a hlavné znaky implicitných a explicitných znalostí v cudzom jazyku. Nosnú časť kapitoly tvorí analýza možností vzájomnej interakcie jazykových znalostí, pričom naznačujeme ich edukačné implikácie vychádzajúce z daných pozícií implicitných a explicitných znalostí. V neposlednom rade sa kapitola zameriava na prehľad vybraných výskumov v danej oblasti a tiež odpovedá na otázku merania implicitných a explicitných znalostí v cudzom jazyku.

Monografia je určená odborníkom tak v oblasti teoretickej ako aplikovanej lingvistiky, ako aj v súvisiacej oblasti edukačných vied. Pri prezentovaných výskumných zisteniach si uvedomujeme ich relatívnu platnosť, limitovanú použitou metodológiou empirického výskumu, a potrebu ďalšieho skúmania a interpretačného prehĺbenia zistení.

S úctou ďakujeme váženým recenzentkám publikácie prof. PhDr. Daniele Slančovej, CSc., prof. PaedDr. Zuzane Kováčovej, PhD., a prof. PhDr. Ivete Kovalčíkovej, PhD., za precízne posúdenie rukopisu a za podnetné pripomienky a odporúčania na jeho vylepšenie.

Za možnosť riešiť túto nesmierne zaujímavú výskumnú tému a za finančnú podporu výskumu, vrátane knižného vydania monografie, ďakujeme Vedeckej grantovej agentúre MŠVVaŠ SR. Za podporné pracovné prostredie, ktoré nám uľahčilo realizáciu náročného terénneho výskumu a spracovávanie jeho výsledkov, ďakujeme kolegom na Katedre komunikačnej a literárnej výchovy a vedeniu Pedagogickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove.

Rovnako ďakujeme vedeniu základných škôl, ktoré nám umožnili realizovať empirický výskum, a najmä ústretovým pani vychovateľkám v školskom klube detí. Poďakovanie patrí štyrom prešovským základným školám: Súkromnej základnej škole Solivarská, Základnej škole Lesnícka, Základnej škole Šrobárova a Katolíckej spojenej škole sv. Mikuláša.

Veľké poďakovanie patrí deťom, ktoré nám otvorili svoj vnútorný jazykový svet, vďaka čomu sme získali neoceniteľné informácie pre formovanie poučeného jazykového vedomia.

Zoznam bibliografických odkazov

- Anderson, L., & Krathwohl, D. A. (Eds.) (2001). *A Taxonomy for Learning, Teaching, and Assessing. A Revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives*. New York: Longman.
- Ellis, N. C. (2002). Reflections on frequency effects in language processing. *Studies in Second Language Acquisition*, 24(2), 297–339.
- Ellis, N. C. (2008). Implicit and Explicit Knowledge about Language. In J. Cenoz & N. H. Hornberger (Eds.), *Encyclopedia of Language and Education* (pp. 1–13). 2nd Edition. Volume 6. Springer Science+Business Media LLC.
- Furdík, J. (2008). *Teória motivácie v lexikálnej zásobe*. Ed. M. Ološtiak. Košice: Vydavateľstvo LG.
- Gavora, P. (2007). *Spríevodca metodológiou kvalitatívneho výskumu*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- Hájková, E. et al. (2014). *Čeština ve škole 21. století – IV. Výzkum edukačních podmínek jazykových jevů*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.
- Harčaričková, P., & Klimovič, M. (2011). *Naratíva v detskej reči*. Prešov: Prešovská univerzita, Pedagogická fakulta.
- Hoff, E. (2001). *Language Development*. 2nd edition. Wadsworth: Thomson Learning.
- Hult, M. F. (2008). The History and Development of Educational Linguistics. In B. Spolsky & F. M. Hult (Eds.), *Handbook of Educational Linguistics* (pp. 10–24). Malden, MA: Blackwell.
- Chomsky, N. (1965). *Aspects of the Theory of Syntax*. Cambridge, Massachusetts.
- Kesselová, J. (2001). *Lingvistické štúdie o komunikácii detí*. Prešov: Náuka.
- Kesselová, J. (2003). *Morfológia v komunikácii detí*. Prešov: Vydavateľstvo Anna Nagyová.
- Klimovič, M. (2016). *Detský pisateľ v procese tvorby textu*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity.
- Liptáková, L. (2000). *Okazionalizmy v hovorenej slovenčine*. Prešov: Náuka.
- Liptáková, L. (2010). Poznámky k jazykovej a metajazykovej interpretácii skutočnosti dieťaťom mladšieho školského veku. In J. Škoda, P. Doulik et al., *Prekoncepte a miskoncepte v oborových didaktikách* (s. 166–185). Acta Universitatis Purkynianae. Acta Paedagogica. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně.
- Liptáková, L. (2013). O vzťahu a štruktúre implicitných a explicitných jazykových znalostí dieťaťa mladšieho školského veku. *O dieťati, jazyku, literatúre*, 1(2), 15–30.
- Liptáková, L. (2016). Čo dáva vyučovanie materinského jazyka výučbe cudzieho jazyka? *International Journal on Language, Literature and Culture in Education* [online]. Vol. 3, Special Edition, 116–129.
- Liptáková, L., & Vužnáková, K. (2009). *Dieťa a slovo tvorba*. Prešov: Prešovská univerzita, Pedagogická fakulta.
- Pacovská, J. (2017). Kognitívny prístup ke slovnímu významu a jeho využití při porozumění textu. *O dieťati, jazyku, literatúre*. 5(2), 10–20.
- Slančová, D. (Ed.) (2008). *Štúdie o detskej reči*. Prešov: Prešovská univerzita, Filozofická fakulta.
- Slančová, D. (Ed.) (2018). *Desať štúdií o detskej reči*. Bratislava – Prešov: VEDA, vydavateľstvo SAV, – Filozofická fakulta Prešovskej univerzity.

- Šebesta, K. (2016). Počátky a vývoj aplikované lingvistiky, její dnešní vymezení, hlavní oblasti zájmu. In K. Šebesta, E. Lehečková, P. P. Pierścieniak, & K. Šormová, *Aplikovaná lingvistika* (s. 9–17). Praha: Karolinum.
- Zajacová, S. (2012). *Komunikačné registre v rolových hrách detí. Výsledky sociolingvistického experimentu*. Prešov: Prešovská univerzita, Filozofická fakulta.